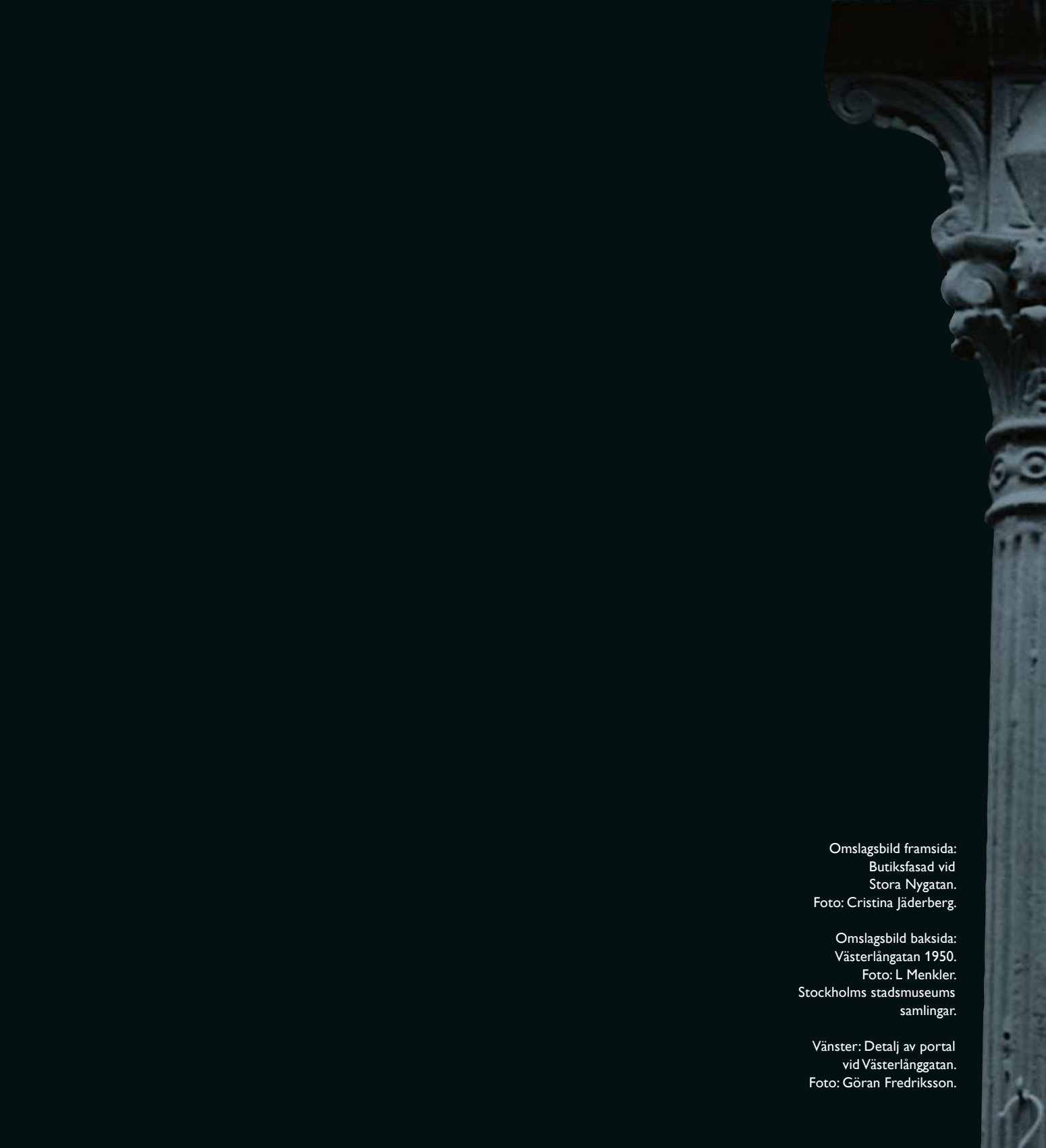

STOCKHOLMS STADSMUSEUM

Butiksfasader i Gamla Stan

– Det här behöver du veta när du vill underhålla
eller ändra fasaden till din butik.

www.stadsmuseet.stockholm.se/om-hus/

Omslagsbild framsida:
Butiksfasad vid
Stora Nygatan.
Foto: Cristina Jäderberg.

Omslagsbild baksida:
Västerlångatan 1950.
Foto: L Menkler.
Stockholms stadsmuseums
samlingar.

Vänster: Detalj av portal
vid Västerlånggatan.
Foto: Göran Fredriksson.

The background of the image is a dark, textured metal door. It features a large, circular window in the upper half, which reflects a street scene with buildings and a bridge. The door is framed by ornate, dark metalwork. The text is overlaid on the door in a bright yellow color.

Den
historiska
miljön är
viktig för
Gamla Stans
besökare

Många besökare kommer till Gamla Stan för att uppleva den speciella historiska miljön. Att bevara byggnadernas karaktär, material och färgsättning är därför betydelsefullt även ur ett kommersiellt perspektiv.

Flanörer på
Västerlånggatan.
Foto: Göran
Fredriksson.

Stockholm grundades på 1200-talet. Gamla Stan är Stockholms äldsta stadsdel med gator och byggnader som ofta har medeltida ursprung. De flesta husen i Gamla Stan är resultatet av en byggnadsprocess som pågått under flera hundra år. Byggnaderna kan därför ha källare och murar från medeltiden, portar från 1600- eller 1700-talet, innertak från 1600- eller 1700-talet och en fasaddekor från 1800-talet. Gamla Stan har unika kulturhistoriska värden och hela miljön är mycket viktig att skydda och värna. Därför är hela Gamla Stan ett så kallat reservat för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som är skyddat i en detaljplan.

Butiksfasaderna i Gamla Stan är unika

Fasaderna på husens bottenvåningar är ofta från 1800-talets andra hälft eller 1900-talets början. Under 1800-talets andra hälft ökade befolkningen i Stockholm. Gamla Stan var Stockholms verkliga centrum och butikerna blev fler och fler. Konkurrensen ökade

och det blev viktigt att synas med hjälp av stora skyltfönster och en dekorativ fasad. Många hus längs Gamla Stans affärsgator byggdes om mellan 1850 och 1920. I bottenvåningarna tog man ofta upp stora skyltfönster, satte in butiksdörrar med glsrutor och prydde fasaden med dekor av puts eller gips. Då tillkom också kolonner eller pilastrar av gjutjärn eller trä. Nya butiksfasader byggdes även i andra delar av staden, men i Gamla Stan finns ovanligt många av dessa bevarade. Det är en unik och spännande del av Stockholms kulturhistoria.

Sök information om just din fasad

Stockholms stadsmuseum har inventerat butiksfasader vid de viktigaste affärsgatorna i Gamla Stan under åren 2002–2006. I inventeringen finns uppgifter om när fasaderna uppfördes och om hur väl bevarade de är. Här finns också äldre ritningar, nytagna fotografier och en litteraturlista. Inventeringen av butiksfasader finns på Stadsmuseets hemsida: www.stadsmuseum.stockholm.se.

Stadsmuseets riktlinjer vid underhåll och renovering

Det här är Stadsmuseets riktlinjer för hur du ska ta hand om din fasad. Innan du genomför en utvändig ändring måste du först ha sökt och fått bygglov av Stadsbyggnadskontoret. Det gäller även om du följer riktlinjerna. Adressen till Stadsbyggnadskontoret hittar du sist i foldern.

Fasaddekor

Den fasaddekor som finns ska bevaras. Det kan t.ex. vara listverk eller fönster- och dörr-omfattningar. Dekoren har ofta tillkommit på 1800-talet, men i vissa fall är den från 1700-talet eller ännu äldre.

Nedknackning av puts vid fasadrenovering

Om putsen behöver knackas ner vid en fasadrenovering måste Stadsmuseet få tillfälle att undersöka muren under putsen och de olika skikten av puts och färg. Adressen till Stadsmuseet hittar du sist i foldern.

Putsmaterial

Traditionella putsmaterial ska användas. I Gamla Stan betyder det i de flesta fall kalkputs.

Målningsmaterial

Traditionella målningsmaterial ska användas. Det innebär kalkfärg på puts och linoljefärg på trä och metall.

Färgsättning

Färgsättning av fasad, fönster, dörrar, gjutjärnsdelar m.m. ska ske med tidstypiska kulörer och traditionella pigment. Om man vill ändra färgsättning måste man söka bygglov. Färgsättningen görs i samråd med Stadsmuseet och Stadsbyggnadskontoret.

Håltagningar

Gör aldrig håltagningar i fasader, väggar eller golv utan att först ha haft kontakt med Stadsbyggnadskontoret och Stadsmuseet. Murverket kan vara från medeltiden!

Detalj av gjutjärnskolonn vid Västerlånggatan. Spår av äldre färglager. Foto: Maria Lorentzi.

Vänster sida: Västerlånggatan. Foto: Cristina Jäderberg.

Fönster och dörrar

I första hand ska de fönster- och dörrsnickerier som redan finns bevaras. De kan vara från 1800-talet, ibland är de ännu äldre.

Fönster och dörrar från 1800-talet kom ofta till samtidigt som fasaden i övrigt dekorerades.

Det går att förstärka dörrar och fönster på insidan om man vill uppnå större säkerhet.

Självklart får man byta de delar av snickerierna som är mycket skadade. Det är t.ex. vanligt att man byter den nedre delen av en fönsterkarm eller en fönsterbåge på grund av rötskador.

Nya dörrar och fönster ska vara tillverkade av trä och ges en tidstypiskt utformning, d.v.s. passa ihop med fasadens ålder. Aluminium eller stål är material som nästan aldrig passar in i en äldre kulturhistoriskt värdefull miljö.

Fönsterluckor och dörrluckor

Bevara alltid äldre fönster- och dörrluckor på plats, även om de inte används. Bevara också gamla fönster- och dörrbeslag, som t.ex. hakar för luckor.

Luckor och dörrar
från 1800-talets andra
hälfte. Svartmangatan.
Foto: Ingrid Johansson.

Höger sida : Butiks-
fönster med fönster-
luckor från 1863.
Stora Nygatan.
Foto: Göran
Fredriksson.

Detalj av gjutjärns-
kolonn vid
Västerlånggatan
Foto: Maria Lorentzi.

Höger sida: Butiksfasad
med gjutjärnskolonner
vid Stora Nygatan
Foto: Göran
Fredriksson.

Öppningsbara fönster

När Gamla Stans butiksfasader kom till var fönstren inte öppningsbara. Då utformades fönstren med så stor glasad yta som möjligt för att varorna skulle synas. Det är viktigt för det kulturhistoriska värdet att fönstren idag inte görs öppningsbara och delas upp i mindre delar.

Markiser

Markiser i butiksvåningarna är främmande för den äldre bebyggelsemiljön och täpper igen sikten längs de trånga gatorna. Man ska

därför undvika att sätta upp sådana, undantag kan ske vid större torg.

Gallerdörrar, gallerfönster, skyddsjalusier m.m.

Inbrottsskydd ska i första hand monteras på insidan av dörrar eller fönster. Eventuella rulljalusier ska vara genomsiktliga och de ska alltid monteras på insidan, aldrig på fasaden. För både gallerdörrar och gallerfönster gäller att de ska gå att rulla upp eller falla åt sidan under dagtid.

Gjutjärnsdelar

Ibland finns kolonner och annan dekor i gjutjärn. Om man behöver ta bort gammal färg för att måla om ska det göras så att gjutjärnets dekorerade yta inte skadas. Bra metoder är skrapning eller kolsyreblästring. Sandblästring kan förstöra dekoren. Gjutjärnet ska målas med traditionella målningsmaterial. Det betyder att linoljefärg med äkta pigment ska användas. Kulören är också viktig och färgsättningen ska ske i samråd med Stadsmuseet och Stadsbyggnadskontoret.

Kylaggregat m.m.

Kyl- och ventilationsaggregat är tekniska detaljer som inte hör hemma på butiksfasaderna i Gamla Stan, eftersom dessa gör miljön mindre attraktiv och minskar det kulturhistoriska värdet. Försök därför alltid hitta en annan lösning som inte är lika synlig, gärna mot gården om en sådan finns.

Stora Nygatan. Här låg
tidigare ett urmakeri.

Foto: Göran
Fredriksson.

Höger sida: Butiksskylt
vid Västerlånggatan

Foto: Ingrid Johansson.

Gamla och nya skyltar

Gamla skyltar ska bevaras. Hör efter med Stadsbyggnadskontoret och Stadsmuseet om skylten är gammal eller inte. Stadsbyggnadskontoret har tagit fram ett program för nya skyltar i Gamla Stan som reglerar hur de bör utformas. Vissa typer av skyltar får du sätta upp utan bygglov. Information om hur dessa skyltar ska se ut, samt själva skyltprogrammet hittar du på Stadsbyggnadskontorets hemsida eller på Centrala expeditionen i Tekniska nämndhuset. Adressen hittar du sist i foldern.

Hantverkare och entreprenörer

Om det ska bli ett bra resultat måste de hantverkare som du engagerar ha erfarenhet av att arbeta med äldre hus och äldre material som linoljefärg, kalkfärg m.m. Be att få titta på liknande arbeten som hantverkaren har gjort. Adresser hittar du sist i foldern.

Byggnadsantikvarier

Byggnadsantikvarier finns på Stadsmuseet men även hos privata firmor. Låt gärna en byggnadsantikvarie göra en undersökning för att ta reda på äldre färgsättning, färgmaterial, renoveringsbehov m.m. innan du söker bygglov. Stadsbyggnadskontoret kräver ofta att du anlitar en antikvarie när du ska utföra ändringar.

Interiören är självklart också viktig!

Eftersom byggnaderna i Gamla Stan är mycket gamla kan väggarna i din lokal bestå av medeltida murverk. Även bjälklagen kan vara mycket gamla. I taken, under moderna ytskikt, kan finnas bjälktak från 1600-talet, stucktak från 1700-talet eller kanske glastak från 1800-talets slut. På väggarna kan det finnas dolda dekorationsmålningar, äldre lister, träpaneler, äldre skåp m.m. och i butikerna kan det finnas gammal butiksinredning. Det är mycket viktigt att inte göra håltagningar eller ändringar i väggar och inredning innan du har låtit kontrollera hur gamla de är. Kontakta Stadsbyggnadskontoret eller Stadsmuseet.

Om du vill göra ändringar som berör bärande konstruktioner eller t.ex. avlopp och ventilation måste du alltid först ta kontakt med Stadsbyggnadskontoret, oavsett åldern på de delar som berörs.

TOBAKS
HANDEL

Detalj av portal vid
Västerlånggatan.
Foto: Göran
Fredriksson.

Höger sida: Butik vid
Västerlånggatan.
Foto: Göran
Fredriksson.

Du måste söka bygglov

Bygglov är ett tillstånd att bygga nytt, bygga till och göra vissa ändringar. I stort sett alla yttre åtgärder i Gamla Stan, som omfärgning av fasad, håltagning i yttervägg, ändring av fönster och dörrar, gallerdörrar, skyddsjalusier, kylaggregat, skyltar och markiser m.m. kräver att man söker bygglov hos Stadsbyggnadskontoret i Stockholm. När Stadsbyggnadskontoret har fått in en bygglovsansökan som rör Gamla Stan rådfrågar man Stadsmuseet. Du får inte utföra det planerade arbetet förrän du har fått din bygglovsansökan godkänd. Ibland krävs också att man gör en s.k. bygganmälan och tar fram en kontrollplan för arbetet. Stadsbyggnadskontoret meddelar dig om det krävs en bygganmälan när du har sökt bygglov.

Du måste också få tillstånd av fastighetsägaren

Om man hyr en lokal måste man, förutom att söka bygglov, också i god tid kontakta fastighetsägaren och få tillstånd till de ändringar eller renoveringsåtgärder som planeras.

Vad händer om jag inte söker bygglov?

Om du utför ändringar eller underhåll som kräver bygglov utan att ha fått lov kan du och den som äger fastigheten få betala straffavgifter. Det kan också ställas krav på att ni ska återställa byggnaden till det utseende den hade innan förändringen.

Gamla Stans byggnader är skyddade i lag

Alla byggnader i Gamla Stan har ett så stort kulturhistoriskt värde att de är viktiga för hela landet, inte bara för Stockholm. De ingår i ett s.k. riksintresse enligt den lag som heter Miljöbalken.

Gamla Stan är enligt gällande detaljplan ett s.k. reservat för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. I Plan- och bygglagen, den lag som reglerar byggande och planering, står att kulturhistoriskt särskilt värdefulla byggnader inte får förvanskas. När man underhåller en byggnad får man inte göra något som minskar husens kulturhistoriska värde. Fasaderna ska i största mån bibehållas och byggnaderna får – och bör – hållas i gott skick. Underhåll och ändringar måste utföras med stor respekt för byggnaden och husets ålder, utformning, färgsättning, material m.m., så att det kulturhistoriska värdet bibehålls.

Lagen gäller alltid – även när de planerade åtgärderna inte kräver bygglov eller bygganmälan.

MODE ROSA

45

Butik på Västerlånggatan efter renovering.
Foto: Göran Fredriksson.

Höger sida: Butiksskylten renoveras.
Västerlånggatan.
Foto: Maria Lorentzi.

Viktiga kontakter

Stockholms stadsmuseum

Postadress: Box 150 25, 104 65 Stockholm

Besöksadress: Ryssgården, Slussen

Webbplats:

www.stadsmuseum.stockholm.se

Telefon: 08-508 31 600

E-post: info@stadsmuseum.stockholm.se

Rådgivning via mail:

byggsvaer@stadsmuseum.stockholm.se

I Faktarummet finns arkivmaterial av olika slag; inventeringar, äldre fotografier, ett referensbibliotek m.m. Här kan du få viss rådgivning och hjälp att titta på inventeringen av butiksfasader.

Telefon Faktarummet: 08-508 31 710

Stadsbyggnadskontoret

Postadress: Box 8314, 104 20 Stockholm

Besöksadress: Tekniska Nämndhuset,
Flemingg 4

Centrala Expeditionen har allmän information, skyltprogram, gamla ritningar m.m.

Webbplats med bygglovinformation:

www.stockholm.se/sbk

Telefon: 508 26 000

E-post:

stadsbyggnadskontoret@sbk.stockholm.se

Hantverkare och entreprenörer

FIBOR är en branschförening för byggnadsvårdsföretag. Medlemmarna är konsulter och entreprenörer med dokumenterad kompetens inom byggnadsvård.

Webbplats: <http://fibor.org>

Målaremästarna är bransch- och arbetsgivarorganisation för måleriföretagen i Sverige. På webbplatsen finns bland annat råd vid upphandling. www.maleri.se

SPBA är en sammanslutning för Sveriges praktiserande byggnadsantikvarier.

Webbplats: www.spba.se

Butiksfasader i Gamla Stan

Stockholms stadsmuseum 2007.

Ansvarig utgivare: Ann-Charlotte
Backlund

Projektledare: Maria Lorentzi, Fredrika
Mellander Rönn

Grafisk form: Cristina Jäderberg

Text: Maria Lorentzi

Foto: Göran Fredriksson, Ingrid Johansson,
Cristina Jäderberg, Maria Lorentzi

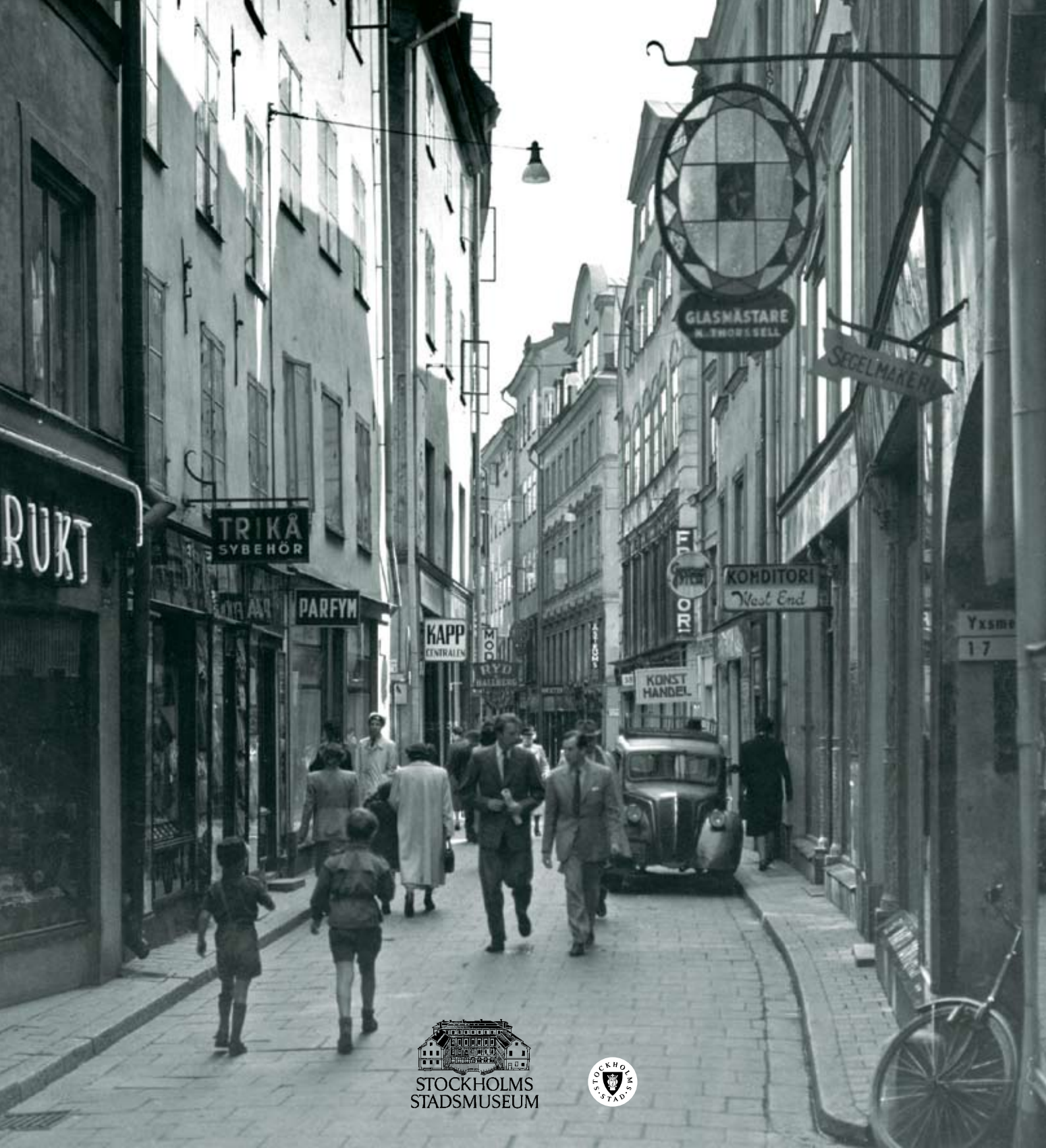
Tryck: Edita, Västerås 2007.

ISBN 978-91-85233-71-7

© Stockholms stadsmuseum, textförfattaren
och fotografer.

www.stadsmuseum.stockholm.se

RUKT

TRIKÅ
SYBEHÖR

PARFYM

KAPP
CENTRALEN

DOM
RYD
HALLBERG

KONST
HANDEL

KONDITORI
West End

GLASMÄSTARE
W. THORSSON

SEGELMAKERI

YKSM
17

STOCKHOLMS
STADSMUSEUM

